

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن

انسان موجودی اجتماعی است و سرنوشتش با سرنوشت جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، ارتباط دارد؛ به‌گونه‌ای که سود و زیان کارهای او، هم به خود او باز می‌گردد و هم جامعه را متأثر می‌کند، ضمن اینکه اعمال دیگران نیز در زندگی انسان خالی از تأثیر نیست.^۱ از این رو، اسلام به عنوان دینی جامع، این بُعد از زندگی آدمی را مورد توجه خاص قرار داده و برای سلامت جامعه، ایجاد محیط مناسب برای تکامل افراد و اجرای برنامه سعادت‌بخش خود، مسئولیتی مشترک برای افراد جامعه وضع کرده که همه موظف‌اند پاسدار فضیلت‌ها و خوبی‌ها و نابودکننده بدی‌ها و زشتی‌ها باشند. پاسداری از نیکی‌ها «امر به معروف» و ستیزه‌گری با بدی‌ها «نهی از منکر» نامیده می‌شود.

خداوند متعال، امر به معروف و نهی از منکر را به عنوان نظارتی عمومی که به نوعی دفاع از حقیقت نیز هست، بر مرد و زن واجب کرده است. این اصل، یکی از اصول عملی اسلام است که قرآن کریم به صراحت دربارهٔ

۱. از نظر اسلام، جامعه بشری همانند آن کشتی است که در اقیانوسی بی‌کران به حرکت درآمده و همه مسافران موظف‌اند در نگهداری آن بکوشند؛ زیرا سرنوشت آنها به هم گره خورده است، همان‌گونه که هیچ‌یک از مسافران کشتی حق ندارد کاری کند که کشتی را به خطر افکند، افراد جامعه نیز به بهانه اینکه در حوزه شخصی آزاد هستند، نمی‌توانند معنویت و رستگاری جامعه را به خطر اندازند.

آن سخن گفته و پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ائمه اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام نیز ابعاد آن را روشن ساخته‌اند.

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

از منظر قرآن کریم، امر به معروف و نهی از منکر از جمله اصولی هستند که احیای مکتب و بقای دیگر اصول اسلام به آنها وابستگی تام دارد، از این رو از اهمیت وافری برخوردار بوده و حتی در آیات متعدد بر آنها تأکید شده است. در اینجا برخی از این آیات را مرور می‌کنیم: خداوند، رستگاری امت مسلمان را در گرو امر به معروف و نهی از منکر می‌داند:

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۱

باید از شما گروهی باشند که دعوت به نیکی، و امر به خوبی، و نهی از بدی کنند و آنان همان رستگاران‌اند.

اینکه امر به معروف و نهی از منکر چگونه می‌تواند در رستگاری جامعه مؤثر باشد، علامه طباطبایی رحمته الله علیه می‌فرماید:

از تجربیات قطعی بشر این است که اندوخته‌های فکری انسان با گذشت زمان به دست فراموشی سپرده می‌شود، مگر آنکه پیوسته یادآوری شود و در مرحله عمل تکرار گردد. از همین جاست که پیوند علم و عمل مشخص می‌شود. علم، انسان

را به عمل راهنمایی می‌کند و عمل شایسته، بر آگاهی و بینش انسان می‌افزاید. از این رو در یک جامعه سالم، همه باید برای پاسداری از فرهنگ و معرفت خویش بکوشند، و نگرهبانی از حریم مکتب به آن است که متخلفین را از سقوط به ورطه هلاکت بازدارند و با امر به معروف و نهی از منکر، زمینه‌ساز رفتار شایسته و در نتیجه تقویت‌کننده افکار صحیح باشند. پس بی‌اعتنایی به این وظیفه، پایه رفتار را سست، و اندیشه‌های والا را در معرض فراموشی قرار می‌دهد.

خداوند متعال ملاک برتری امت اسلامی را امر به معروف و نهی از منکر معرفی می‌کند:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾^۱

شما بهترین امتی بودید که برای مردم ظاهر شده است؛ [چه اینکه] امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید.

از جمله دلایل اهمیت امر به معروف و نهی از منکر این است که قرآن کریم آن را از وظایف و ویژگی‌های پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌داند:

﴿خَذَ الْعَفْوَ وَأَمَرَ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضَ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾^۲

۱. آل عمران: ۱۱۰.

۲. اعراف: ۱۹۹.

با آنها مدارا کن و عذرشان را بپذیر؛ به نیکی امر نما و از نادان روی گردان باش.

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^۱
آنان که از رسول و پیامبر امی ای پیروی می کنند که در تورات و انجیلی که در نزدشان است، [نام] او را نوشته می یابند. او ایشان را به معروف امر، و از منکر نهی می کند.

امر به معروف و نهی از منکر از مهم ترین اهداف و برنامه های تشکیل حکومت اسلامی به شمار می رود:

﴿الَّذِينَ إِن مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾^۲
همان کسانی که چون در زمین به آنان توانایی دهیم، نماز برپا می دارند و زکات می دهند و به کارهای پسندیده وامی دارند، و از کارهای ناپسند باز می دارند، و فرجام همه کارها از آن خداست.

امر به معروف و نهی از منکر خلیفه خدا و رسول خداوند است:

مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ فَهُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ
وَ خَلِيفَةُ رَسُولِهِ.^۳

۱. اعراف: ۱۵۷.

۲. حج: ۴۱.

۳. مستدرک الوسائل: ج ۱۲، ص ۱۷۹.

کسی که امر به معروف و نهی از منکر کند، پس او جانشین خدا و رسول او در زمین خواهد بود.

برترین نیکی

امر به معروف و نهی از منکر در برخی از روایات، از دیگر واجبات و اعمال پسندیده، برتر شمرده شده است. به طوری که امیرمؤمنان علیه السلام می‌فرماید:

وَمَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ
وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنْفَتَهُ فِي بَحْرِ لُجِّي؛^۱

و همه اعمال نیک و [حتی] جهاد در راه خدا در مقایسه با امر به معروف و نهی از منکر همچون رطوبت دهان در مقایسه با دریای پهناور است.

امام باقر علیه السلام فرمود:

إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ
الْفَرَائِضُ وَتَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ وَتَحُلُّ الْمَكَاسِبُ وَتُرَدُّ الْمَظَالِمُ وَتَعْمُرُ
الْأَرْضَ وَيَنْتَصِفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَيَسْتَقِيمُ الْأَمْرُ؛^۲

امر به معروف و نهی از منکر فريضه بزرگی است که واجبات دیگر به وسیله آن تحقق پیدا می‌کنند و در پرتو آن، راه‌ها امن شده و کسب‌ها در مسیر حلال و مشروع قرار می‌گیرد، از ستم جلوگیری

۱. نهج البلاغه: حکمت ۳۷۴.

۲. الکافی: ج ۵، ص ۵۶ - ۵۵؛ وسائل الشیعه: ج ۱۶، ص ۱۱۹.

و زمین آباد می‌شود، حق از دشمنان بازپس گرفته شده، امر دین و دنیا قوام می‌یابد.

بنابراین، امر به معروف و نهی از منکر در عرض دیگر واجبات قرار نمی‌گیرد، بلکه عمل خیری است که به برکت آن همه نیکی‌ها رشد می‌کند و چه بسا در اثر قیام یک امرکننده به معروف، جامعه‌ای به سوی سعادت حرکت کند و از ورطه فساد و گناه نجات یابد.